

Tanulmányok soknyelvűségről és többnyelvűségről

Pletl Rita – Kovács Gabriella: Soknyelvűség és többnyelvűség Európában = Multilingvism și plurilingvism în Europa. = Multilingualism and plurilingualism in Europe. Műhely. Scientia Kiadó, Kvár 2019. 310 old.

A Pletl Rita és Kovács Gabriella szerkesztésében megjelent kötet címének kulcsszavai, a soknyelvűség és a többnyelvűség az olvasóban valószínűleg a közösségi (társadalmi) és egyéni szintek distinkcióját hívja elő, amit nem egészít ki a szerkesztők arra vonatkozó magyarázata, hogy a kötet milyen viszonyt kívánna kialakítani a címben felállított kettős jelleggel. Az *Előszó*ban ugyanakkor tisztázásra kerül, hogy a *Soknyelvűség és többnyelvűség Európában* című kötet az azonos nevet viselő, 2017-ben megrendezett nemzetközi konferencián elhangzott tudományos előadások írott változatait tartalmazza, ami negyediként illeszkedik a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karának Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke által szervezett Trans-Linguistica nevű konferenciasorozatba. A szerkesztők a konferenciasorozat küldetésésként fogalmazzák meg a többnyelvűség értékének megőrzését, művelését „a sokkultúrájú és soknyelvű Európában”, ennek megvalósításához pedig egyaránt szükség van a meghirdetett témakörökben megmutató állandóságra és rugalmasságra. A kötet a konferencián bemutatott tudományos előadások nyelve (román, magyar, angol) szerint tagolódik nagyobb szerkezeti egységekre, az ezekből válogatott és szerkesztett tanulmányok így összesen nyolc tematikus fejezetbe szerveződnek.

A kötet első egységét a magyar nyelvű szövegek képezik, ezen belül pedig az első fejezet munkái a soknyelvű környezetekben megkerülhetetlen nyelvi jelenségek, nevezetesen a *Kontaktusjelenségek* néhány esetét tárgyalják. Benő Attila a magyar nyelven belüli sokféleségre épül, a magyarországi és az attól eltérő, az országhatáron túl élő magyarok által használt szavakat összegyűjtő Termini magyar–magyar

szótár kapcsán vázolja a kontaktusjelenségek vizsgálatának távlatait. Bár a kontaktusjelenségeket a szókinés szintjén a legkönnyebb tetten érni, az egymás mellett lévő nyelvek egyéb részrendszereinek az elemeihez is könnyedén társulnak hasonló minősítések; Zsemlyei Borbála a román eredetű kicsinyítő képzős származékok különböző értelmezéseiről ír. Both Csaba Attila szintén a nyelven belüli sokféleséget teszi tudományos érdeklődése tárgyává: hangstatistikai mérések segítségével próbálja kideríteni, hogy miként válhat egy adott település nyelvjárásszigetté.

A fordítás különböző dimenziói rendszerint számos terület szakembereit ösztönzik arra, hogy tudományos munkájuk tárgyává tegyék azokat. A kötet több esetben is alátámasztja ezt a tendenciát, így második, a *Fordítás és fordítók* című fejezete is a témakör megközelíthetőségének két igen eltérő oldalát mutatja be. A digitális forradalom szükségessé teszi a nyelvek gyors alkalmazkodását a változásokhoz, ez pedig különösen igaz a veszélyeztetett nyelvekre; Simon Eszter, Mittelholcz Iván és Ferenczi Zsanett egy olyan projektet ismertetnek, amely keretében digitális kétnyelvű szótárakat fejlesztettek kis finnugor nyelvek revitalizációját célozva. Sárosi-Márdirosz Krisztina a tolmácsolás egyik kevésbé mediatisált formája, a kísérel tolmácsolás során megnyilvánuló nyelvi agresszivitás eseteit vizsgálja, és mivel a szakirodalomban nincs konszenzus ebben a tekintetben, gyakorló tolmácsként maga a szerző tesz javaslatokat a nyelvi kommunikáció szintjén kényessé váló szituációk kezelésére.

A nyelviség kérdései a kötet harmadik fejezeteként kerülnek középpontba, és a nyelviség összetettségét és egyben megfoghatatlanságát az itt helyet kapó munkák sokfélesége szemlélteti. Pletl Rita

tanulmányában a tannyelv, anyanyelv és államnyelv viszonyának alakulását követi nyomon a kisebbségi elvárások viszonylatában, két országos hatókörű felmérés alapján. Suba Réka a pragmatikai jelölők stilisztikai funkcióit a romániai magyar audiovizuális média hírszövegén vizsgálja. A fejezet utolsó szövege Gulyás József költői nyelvről szól, Bence Erika és Romoda Renáta vonják le azokat a szerkesztői konklúziókat, melyeket a költő versválogatásának az összeállításakor szereztek.

A román nyelven írott tanulmányokból álló szerkezeti egység mindössze egyetlen fejezetet foglal magában, a szövegek ugyanakkor a fejezet címében – *Contacte lingvistice și culturale* [Nyelvi és kulturális kontaktusok] – előrevetített jelenségek sajátos eseteit tárgyalják. Doina Butiurcă a nyelvi funkciókat retrospektív módon vizsgálja, miközben a nyelv eredetét az ontológiai valóság és a társadalommal, gondolkodással és spirituális élettel való kapcsolat szintjén határozza meg. Az első román nyelvű szakácskönyv magyar jövevényszavainak a jelenlétére Nagy Imola Katalin hívja fel a figyelmet, ugyanakkor a szakácskönyvnek egy magyar szakácskönyv összefüggésében relevánssá váló intertextuális kapcsolódásait vizsgálja. Sorin Suciú meglátásában a fordítás alkalmas lehet az interetnikai konfliktusok megoldására, hisz természeténél fogva interkulturális párbeszédet hivatott létrehozni.

A kötet harmadik nagy szerkezeti egységében angolul írt munkák szerveződnek négy tematikus fejezetbe, ezek közül az első a kötet ötödik fejezete, *Translators and Translation* [Fordítók és fordítás], amely újabb bizonyítéka annak, hogy a fordításelmélet és a fordítási gyakorlat nemcsak a konferenciasorozat visszatérő témaköre, hanem a kötet hasonló címet viselő, magyar nyelvű fejezetéhez viszonyítva is folytonosságot képvisel. Bianca-Oana Han egy adott nép kultúrájának a közvetíthetősége kapcsán az irodalmi fordítások utópisztikus vállalásairól ír, melynek vizsgálati kerete egy alkalmazott modern nyelveket hallgató diákokból álló csoport a román próza egyik klasszikusának fordítására tett kísérlete. Rappert Balázs tanulmánya a pirotechnikai szaknyelv fordításának kihívásait azok elméleti és gyakorlati

aspektusai mentén tárgyalja, miközben lehetséges megoldásokat kínál a sajátos szakterületeken való jártasságot megkövetelő fordítói gyakorlathoz. A tolmácsképzés kontextusában Szász Mária Augustza és Maria-Cristina Olt először a kétnyelvűség szakirodalmi értelmezéseit, majd az országos és az európai intézmények közvetítésével létrejövő kétnyelvűség-koncepciók szintjeit ismertetik.

A hatodik fejezet tanulmányai technikai kérdéseket tárgyalnak, de míg az első, Horváth Csilla, Nagy Ágoston, Szilágyi Norbert és Vincze Veronika által jegyzett szöveg egy veszélyeztetett kisebbségi nyelvre, a manysira fejlesztett nyelvtchnológiai forrásokat és eszközöket mutat be, Kristýna Dufková macedón filmek hivatalos cseh nyelvű feliratai kapcsán fogalmazza fordítástechnikai dilemmáit. Bár a fejezet címében szereplő *Language Technologies* [Nyelvtchnológiák] eltérő diszciplínák felől kerülnek értelmezésre, a két szöveg ugyanazon fejezetbe való szerkesztése jól példázza az egyes elméleti fogalmak sok- és többféle interpretációjának lehetőségét.

Az *Előszóban* „állandósult témakörként” leírt idegennyelv-oktatást érintő tudományos munkák a hetedik, *Language Skills and Structures* [Nyelvi készségek és struktúrák] című fejezetben kerülnek kifejtésre. Kovács Gabriella a Sapientia EMTE keretében működő LinguaSap nyelvközpont öt éves tevékenységének, illetve a hallgatók teljesítményének az eredményeit elemzi, és ezekből von le előremutató, a jövőben hasznosítható következtetéseket. A fejezet másik két tanulmányának a szerzői, Nagy Tünde, valamint Imre Attila az angol nyelvtan egy-egy sajátos, a nyelvtanulók számára rendszerint kihívást jelentő részét (Present Perfect; Hypothetical Constructions) ragadják meg, és kínálnak hozzá új nyelvpedagógiai megoldásokat.

A nyolcadik és egyben utolsó, angol nyelvű fejezet a *Linguistic and Cultural Diversity* [Nyelvi és kulturális diverzitás]. Bíró Enikő romániai magyar iskolákban végzett kutatást a nyelvtanítási programok, ideológiák és az oktatással kapcsolatos elképzelések lehetséges összefonódásairól iskolai nyelvi tájképek elemzésével, nevezetesen arról, hogy miként érhető tetten a román és más idegen nyelvek oktatása közötti különbség az

iskola falain megjelenő vizuális gyakorlatokban. A kötetben szereplő, talán nem véletlenül utolsó tanulmány bizonyos értelemben átlépi a kötet címében megszabott fizikai határt: a két szerző, Mustapha Aabi és Lalla Asmae Karama Londonban élő kétnyelvű marokkói bevándorlók körében vizsgálja az általuk MCS-ként (migráns kódváltás) hivatkozott nyelvi jelenséget, ezzel pedig felvillantja egy inkluzívabb tudományos párbeszéd perspektíváját, ami nemcsak az Európában honos nyelveket teszi vizsgálatá tárgyává, hanem tudomást vesz az Európát jellemző soknyelvűség és többnyelvűség dimenzióinak állandóan változó természetéről.

Bár a kötet előszava az előadások választott nyelvét követve négy nagy szerkezeti egységre tesz ígéretet, a német nyelvű tanulmányok a kötet végső változatából kimaradtak. Mindez azért hagy némi hiányérzetet, mert a kötet alapjául szolgáló Trans-Linguistica konferenciasorozat helyszíne egy erdélyi város, és épp a térséget meghatározó többnyelvűség miatt válik fontossá az Erdélyben

honos anyanyelveken (román, magyar, német) való tudományos megszólalás lehetősége, ahogyan azt maguk a szerkesztők is kiemelik. Ugyanakkor miközben úgy tűnhet, hogy az angolul megírt szövegek egy szélesebb körű közönséget céloznak meg, az esetek többségében a vizsgált jelenségekben, nyelvi adatokban visszaköszön a lokális jelleg.

A *Soknyelvűség és többnyelvűség Európában* hasznos forrás lehet a tanulmányokban érintett diszciplínák iránt tudományos érdeklődést mutató szakembereknek, hiszen a szövegek elméleti és módszertani összetettsége egyértelmű, és valamennyi alkalmas a tudományos párbeszéd kezdeményezésére. Tágabb körben a kötet ajánlott olvasmány lehet mindazok számára, akik komplexebb képet kívánnak kapni a tanulmányokban körvonalazott soknyelvű térségek többnyelvűséghez kapcsolódó dilemmáiról és perspektíváiról.

Barabás Blanka

Sajtó, többnyelvűség és irodalom kapcsolata a 18–19. század fordulóján

Media and Literature in Multilingual Hungary 1770–1820,

Szerk. Dóbék Ágnes, Mészáros Gábor, Vaderna Gábor; reciti, Bp. 2019. 285 old.¹

A Reciti Kiadó harmadik konferenciakötete¹ a bevezető mellett tíz angol és hét német nyelvű tanulmányt tartalmaz, összesen tizenhét szerző tollából. A többségi magyar képviselő mellett horvát, illetve szlovák neveket is találunk a kutatók között. A kötet nem csupán kétnyelvűségével és különböző anyanyelvű szerzőivel törekszik a sokszínűsége, hanem szerzteágazó tematikájával is: míg egyes munkák egy-egy személyre, folyóírra vagy programra

koncentrálunk, addig mások egy téma, egy régió vagy egy szellemi irányzat jelenlétét vizsgálják a korabeli nyugat-magyarországi sajtóban. Szintén a kötet multikulturális jellegét erősíti az a szerkesztői döntés is, miszerint a helységneveket a kötet következetesen több nyelven tünteti fel. Jelen recenzióban a magyar olvasóközönségre való tekintettel mind a helységneveket, mind a tanulmányok, illetve folyóiratok címét lehetőség szerint magyar nyelven használom. Az egyes tanulmányokat tematikusan csoportosítva ismertetem, ezzel rávilágítva a közöttük levő összefüggésekre. Noha a szerkesztők részéről nincs hasonló rendezési elvre utaló jel, az

¹A kötet a 2018. április 25–27. között Győrött és Pannonhalmán megszervezett konferencián elhangzott tanulmányok szerkesztett változatát tartalmazza.